

Okkupantene og de som ble okkupert

med. 3/4. 95.

Knut Bøckman

EN BOK FRA LEKTOR Tore Dyrhaugs hånd har vakt litt oppstuss i sommer. Dyrhaug tar opp sider av vår okkupasjonshistorie som har vært relativt lite kjent og påaktet, med utgangspunkt i rapporter hjem til Tyskland fra okkupantenes etterretningstjeneste i Norge.

Naturligvis et interessant stoff, bl.a. fordi det belyser sider ved de fem besetelses-årene sett fra «den andre siden».

DET SOM SÆRLIG har vakt motsigelse og tildels ren indignasjon, er at endel av det som gjengis i boken, rokker ved den generelle forestilling om at det norske folk stod i en fast og kompakt motstandsfront mot tyskerne og deres håndfull av erklærte medløpere i Norge.

Av rapporter hjemsendt til Berlin, synes det å fremgå at det snarere forholdt seg omvendt – at motstanden var representert av en liten, halstarrig gruppe, mens nordmenn flest jattet og fraterniserte med okkupantene og egentlig befant seg såre vel i deres ubudne selskap.

Fra noen av dem som i krigens dager representerte hjemmefront og motstandskamp, er disse referansene blitt møtt med heftige protester. Andre synes å mene at det boken gjør, er å rokke ved en myte.

DET ER SLETT IKKE dumt å rokke litt ved myter iblant. Men i det aktuelle tilfellet kan det vel tenkes at «begge parter» har noe rett.

Sannheten er vel helst at en overveldende majoritet av det norske folk så på tyskerveldet med all mulig uvilje og bare ønske at gjestene skulle pakke seg ut, dvs. at krigen måtte bli slutt raskest mulig og med alliert seier.

Dét var den helt toneangivende følelse blant folk, det tror jeg vanskelig skal kunne bestrides.

Derimot var det en bred skala av reaksjonsformer i denne situasjon – folk tok nokså forskjelligartede konsekvenser av sine følelser og ønsker.

DEN GRUPPEN som virkelig aktivt søkte å bekjempe okkupantene – fra «gutta på skauen» til åndens motstandskjemper blant prester, kunstnere, lærere og andre intellektuelle – var relativt liten. De var motstandskampens avantgardister, og de ble beundret og takket av mange – oftest i all stillhet. Men at de hadde bred sym-

pati i befolkningen, er det neppe noen tvil om.

De fleste av sympatisørene sympatiserte imidlertid nokså uforpliktende. Man kan vel si at storparten av det norske folk innrettet seg meget pragmatisk etter forholdene.

Det er ikke engang særlig vanskelig å finne eksempler på mennesker som tok det vi kalte «tyskerarbeide», f.eks. i bygningsindustrien, men som ved krigens slutt viste seg å fremstå med hjemmefront-bind rundt armene. Endel av dem sørget til og med for å komme seg over til Sverige i krigens sluttfase.

Her var det tale om et bredt register av nyanser – fra de desidert «stripete» (personer man ikke helt stoffte på når det gjaldt deres nasjonale holdning, uten at de erklærte seg som nazister) og til dem som bare unnlot å markere seg overfor okkupantene, av frykt eller bekvemmelighetshensyn.

SELV HUSKER JEG godt hvordan jeg som elleve-tolvåring ble rasende da jeg på hjemveien fra skolen var vidne til hvordan noen av mine kamerater hengte seg på tyske kjøredoninger, det være seg biler eller særlig hest og vogn som trakk tømmerstokker etter seg – i blid og glad forståelse med de tyske wehrmachtsoldater.

Jeg ble engang så flyende sint over denne mangel på nasjonalt sinnelag at jeg fløy i synet på en av mine skolekamerater og la ham i bakken, enda han var et par nummer større.

Dette skjedde i pakt med den isfront overfor okkupantene jeg var blitt foreholdt hjemmefra, og som jeg forsøkte å få mine jevnaldrende med på.

Riktigst er det vel å si at av dem som tok klart standpunkt for eller mot okkupasjonsmakten, var de siste i helt overveldende flertall.

Men så var det alle de tilsynelatende standpunktsløse, og naturligvis forsøkte den tyske etterretningstjeneste å ta dem til egen inntekt i sine rapporter hjem til Berlin.

ET ANNET INTERESSANT punkt i Dyrhaugs bok, er hans påvisning av hvor godt underrettet Hitlers etterretningstjeneste var om norske forhold – ikke minst når det gjaldt personalopplysninger.

Den tyske grundighet fornekter seg ikke. Og fortidens gjerninger ble ikke glemt.

Jeg har fått fortalt et eksempel på dette. Lyver min hjemmelsmann, så lyver jeg. Men han hadde det ikke med å lyve.

UNDER DEPRESJONSTIDEN i Tyskland noen tiår tidligere, var det ikke uvanlig at barnløse norske ektepar adopterte tyske barn, for å skaffe dem en fremtid. En nesten utrolig historie går ut på at en kjent forretningsmann i Finnmark skrev til Tyskland og bestilte tyve sløvekniver av en spesiell sort, som i den del av landet ble kalt «junger». Så manenn skrev og bestilte «zwanzig Jungen, bitte».

Som man kan tenke seg, ble han ytterst forbløffet da det en dag på dampskipskaia i Finnmarks-byen stod tyve tyske guttunger som regnet med å finne et hjem i Norge. Det fikk de også, for var de først kommet, så måtte man jo ta seg av dem, og ingen hadde hjerte til å sende dem tilbake til trøstesløsheten i Tyskland.

De ble plassert rundt i snille norske familier, og der finner vi visstnok endel av forklaringen på enkelte tyskklingende familienavn rundt i landsdelen.

SÅ GIKK DET mange år, og okkupasjonen inntraff. En av de gode Finnmarksborgere, visstnok en kjent handelsmann, hadde i mellomtiden fått en datter som forlenget var voksen og aktiv i motstandskampen. Hun ble tatt og kunne vente seg det verste.

Mens hun satt i sin celle og ventet på noe som kunne bli en dødsdom, ble hun en dag hentet til Gestapo-sjefen der i byen. Han bad hene sette seg og forholdt henne hele hennes – i tyskernes øyne – grove synderegister. Hun fikk vite at hun aspirerte til den aller strengeste straff.

Så tok offiseren en pause, så på henne og fortsatte:

– Men! VI vet at Deres far for 24 år siden hjalp en liten gutt som var blitt foreldreløs hjemme i Tyskland, og skaffet ham et hjem her i Norge. Hans velgjerning mot det store tyske folk, skal nu komme Dem til gode. Værsågod – De kan gå! De er fri!

Knut Bøckman

112197